

ПОГЛЕДИ И МИШЉЕЊА

Др **Отилиа Велишек-Брашко**¹
Висока школа струковних студија
за образовање васпитача
Нови Сад

UDK 376:37.064.1
37.018.26:376
Прегледни научни рад
Примљен: 17. 1. 2018.
Прихваћен: 19. 2. 2018.
BIBLID 0553–4569, 63 (2017), 1, p. 3–15.
doi: 10.19090/ps.2017.1.3-15

ТРАНЗИЦИЈА У КОНТЕКСТУ ИНКЛУЗИЈЕ ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ РОДИТЕЉА

Апстракт

Деца која имају тешкоће или сметње у развоју, инвалидитет, ако су из нестимулативне средине или ако имају неку изузетну способност, другачија су и део су људске популације. Ова другачија деца, имају потребу за додатном образовном подршком у процесу васпитања и образовања. Инклузивно образовање подразумева квалитетно образовање за свако дете у свом природном окружењу, тако деца из осетљивих група имају могућност да похађају редовне васпитно–образовне установе са својим вршњацима. За добробит сваког детета је партнерска сарадња између родитеља и педагога, односно свих оних који се баве васпитањем и образовањем деце, а посебно у контексту инклузије. Прелазак детета/ученика са једног нивоа васпитно–образовног нивоа на други, као и пролаз детета/учесника кроз васпитно–образовни систем или њихове подсистеме се назива транзиција. Посебно је значајно да деца која имају потребу за додатном образовном подршком наставе инклузивно образовање и да прођу кроз образовни систем. Овај истраживачки рад се бави периодом и процесом транзиције деце која су другачија у контексту инклузије, али из перспективе породице, односно родитеља. Циљ рада је да се транзиција у контексту инклузије приближи из угла родитеља, да се укаже са којим тешкоћама се сусрећу родитељи деце која су другачија у процесу транзиције. У истраживању је примењена дескриптивна метода и техника фокус групе. Узорак истраживања чине шест родитеља у периоду транзиције чија су деца прошла транзицију из вртића у основну школу, две транзиције из разредне наставе у предметну наставу и три из основе школе у

¹ otilia.velisek@gmail.com

средњу школу. На основу резултата истраживања истакнути су примери добре праксе, елементи и кораци транзиције, као и тешкоће које је потребно превазићи ради остваривања успешне транзиције.

Кључне речи: другачија деца, инклузивно образовање, родитељи, транзиција

Dr. Velisek-Braskó Ottilia

Óvóképző Szakfőiskola

Újvidék

ÁTMENET AZ INKLÚZIÓ KONTEXTUSÁBAN A SZÜLŐK SZEMSZÖGÉBŐL

Rezümé

Azok a gyermekek, akik fejlődési nehézségekkel vagy zavarokkal élnek, sérültek, hátrányos helyzetűek vagy kiváló tehetséggel rendelkeznek, ők is ugyanolyan emberek, mint mindannyian. Ezek a különleges gyermekek különleges bánásmódot igényelnek a nevelés és oktatás folyamatában. Az inklúzió minden gyermek számára minőségi oktatást jelent, amely a saját természetes környezetében valósul meg. Így a sebezhető csoportba tartozó gyermekek egyaránt a többségi óvodákba és iskolákba járhatnak. Minden gyermek érdeke, hogy a szülők és a pedagógusok közötpartneri viszony alakuljon ki az oktatás folyamatában, különösen az inklúzió kontextusában. A gyermekek/tanulók áthaladását az oktatási rendszer szintjein, vagyis az alrendszerek közötti átlépést, átmenetnek (tranzíciónak) nevezzük. A különleges bánásmódot igénylő gyermekek számára fontos, hogy folytatódjon az inkluzív oktatásuk az oktatási rendszeren keresztül. Ez a kutatási munka különleges gyermekek átmeneti időszakát és folyamatát közelíti meg aszülők szemszögéből, kiemelve a gyakorlatban lévő jó példákat és a nehézségeket is, amelyeket szükséges megoldani a sikeres és zökkenőmentesebb átmenetkhez.

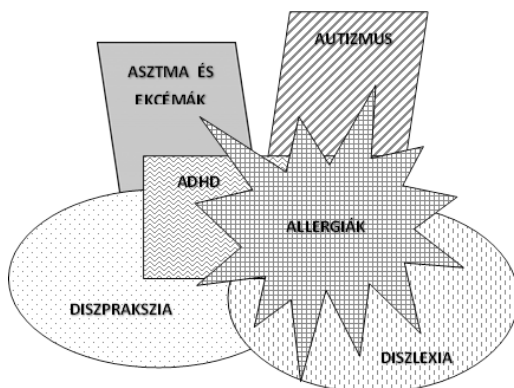
Kulcsszavak: különleges gyermekek, inkluzív oktatás, szülők, átmenet

Az inkluzív oktatás és annak átmenete

Különleges gyermekek vannak, léteznek, közöttünk és velünk együtt élnek. Azok a gyermekek, akiknek fejlődési nehézségeik vagy zavarai vannak, sérültek, hátrányos helyzetűek vagy kiváló tehetséggel rendelkeznek, ők is ugyanolyan emberek, mint mi mindannyian, és ők is a világ populációjának részei. Ők elsősorban

gyermekek, másodsorban különböző nehézségekkel, zavarokkal, hátrányokkal vagy mássággal élnek. A szakirodalomban és a törvények dokumentációiban érzékeny vagy sebezhető csoportokba sorolják kiemelt különleges gyermekeket. Ezek a gyermekek különleges bánásmódot igényelnek a nevelés és oktatás folyamatában. Nem az ő igényeik specifikusak vagy sajátosságok, hanem támogatásra van szükségük az oktatásban és a nevelésben.

Többféle osztályozás létezik, amelyek a képességek fejlődésének zavarait csoportosítják. Ami pedig a gyakoriságot illeti, az adatok eltérő statisztikát mutatnak. Így például a gyermekek 13%-a különleges bánásmódot igényel, ebből 60% a többrétű vagy kombinált zavar (Nikolić, Lukić, Janković, 2010), viszont a nemzetközi adatok szerint 3-5%-tól és 15-25%-ig mozog a számuk (Viček, 2007), esetleg a gyerekek 40%-ának valamilyen nehézsége vagy zavara van a fejlődésben vagy a tanulásban (Jensen, 2000). A kiemelt adatokra több tényező is kihat. Az egyik az is lehet, hogy nagyon nehéz felmérni és felölelni mindent, ami a fejlődésre vagy a gyermek mindennapi funkcionálására kihat. Megtörténhet, hogy csak egy dolog akadályozza a gyermek fejlődését, mint amilyen az olvasási gondok, azaz a diszlexia, vagy több nehézség párhuzamosan kihat a gyerekekre. (Campbell-McBride, 2010).

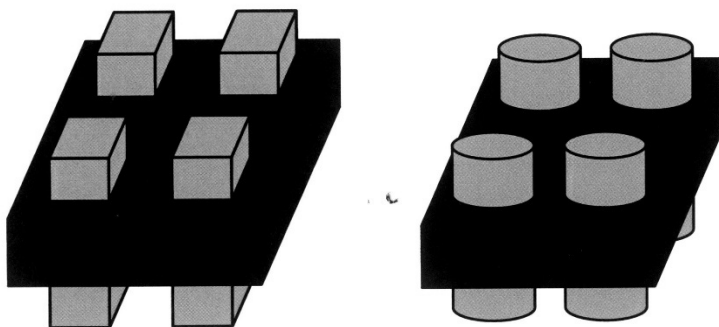

1.1. Shema (Campbell-McBride, 2010)

A statisztika azt bizonyítja, hogy a különleges gyermekek száma növekszik, ennek egyik példája az autizmus gyakoriságáról szóló adatok. 1985-ben minden 10.000. gyermek volt autista (Campbell-McBride, 2010), 2000 körül pedig már minden 300. gyermekről állapították meg ezt. 2010-ben Nagy-Britannia Egészségügyi Minisztériuma kiemelte, hogy minden 166. gyermeknél autizmust diagnosztizálnak, míg az USA kutatóközpontjának adatai szerint minden 150. gyermeknél fordul elő. 2012-ben a BBC kinyilvánította azt a tényt, hogy minden 100. gyermek, 2015-ben a CNN Horizont című műsora szerint pedig minden 68. gyermek autista. A legfrissebb eredményeket az amerikai Nemzeti Egészségi Központ (*The National Health Center for Health Statistics*) hozta nyilvánosságra a 2014-2016-ben végzett kutatási adataik szerint, tehát 3-17 éves gyermekek 76%-ának autizmus spektrumzavara van (Zablotsky, Black &

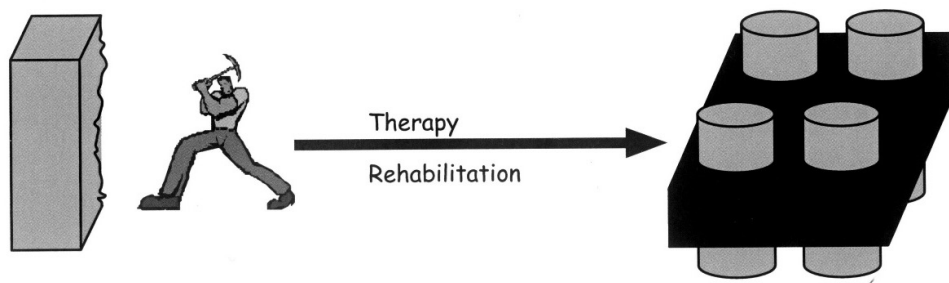
Blumberg, 2017). Az arány 1:36, vagyis minden 36. gyermek az autizmus spektrumához tartozik (Sears, 2017).

A fejlődési nehézségekkel vagy zavarokkal élő gyermekek oktatásának és nevelésének intézményes módjai aszeregáció, az integráció és az inklúzió (Velišek-Braško, 2015).

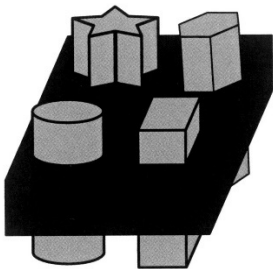
2. 1. Shema - Szegregáció (Chesterton, 2010)

A szegregáció a speciális oktatásban és nevelésben részesített gyermekek elkülönítése a fejlődési elmaradások miatt, ahol olyan szakképzett fejlesztő pedagógusok foglalkoznak velük, akik ismerik a fogyatékoság specifikumait, és megfelelő speciális módszereket, eszközöket alkalmaznak a nevelés-oktatás folyamán. A gyermekek a fogyatékoság szerint homogén csoportot képeznek, de nincs pozitív fejlődési minta. A gyermek ilyen feltételek között könnyen éri el ugyanazt a szintet, teljesítményt, mint a csoporttársai, hiszen az elvárások, követelmények az egész homogén, hasonló képességű gyerekekhez vannak igazítva. Míg a „normál” fejlődésű gyerekek a „normál” óvodákba és iskolákba járnak. Egy ideig eredményes ez a megoldás, hogy a gyengébb képességű gyermekek speciális óvodákba és iskolákba járnak, később azonban nagy nehézséget jelent a gyermek „visszahelyezése” a társadalomba, vagyis nem könnyű a reszocializáció.

2. 2. Shema - Integráció (Chesterton, 2010)

Az integráció intézményes modell, amikor a fejlődésbenelmaradást mutató gyermeket általános óvodai, iskolai oktatásban és nevelésben részesítik, de a nevelés-oktatásmódszereiben semmi sem változik. A tanítási módszerek, óravezetés nem változik, frontális, a stílus teljesítményorientált, a gondokért maga a gyermek a felelős, a gyógypedagógusra hárul minden probléma megoldása. A gyermektől várják el, hogy alkalmazkodjon a környezet (óvoda, iskola, csoport) követelményeihez, elvárásaihoz. A gyermek ilyen feltételek között kell, hogy elérje ugyanazt a szintet, teljesítményt, mint a csoporttársai. Nagyon kevés gyermeknél eredményes ez a megoldás.

2. 3. Shema - Inklúzió (Chesterton, 2010)

Az inklúzió minőségi oktatást jelent minden gyermek számára a saját természetes környezetében. A fejlődési gondokkal élő gyermektöbbségi óvodai, iskolai oktatásban részesül, de a nevelés-oktatás módszerei lényegesen megváltoznak. Az inklúzió befogadást jelent, amely teljesen más pedagógiai szemlélet, differenciáló, önértékelésre alapozó pedagógia. Gondok esetén a pedagógus változtat stílusán, a gyógypedagógus és a szülő pedig partnerek a megoldásban. A programok rugalmasabbak, a módszerek sokrétűbbek, tanulás és gyermekközpontú paradigma jellemzi, és heterogén csoportfelépítésen alapul. A gyermek teljesítményét, haladását önmagához képest viszonyítják, a környezet (óvoda, iskola, csoport) követelményeit, elvárásait próbálják a gyermek képességeihez, érdeklődéséhez igazítani.

A fejlődési nehézségekkel élő gyermek nem egy probléma, probléma az oktatási rendszer, amely nem fogadja őt el olyanak, amilyen. A különleges gyermeket nem kell „megjavítani”, nem kell hozzáigazítani a rendszerhez, a rendszernek kell igazodnia hozzá. A pedagógus individualizált nevelést és oktatást nyújt a gyermeknek, szükség szerint más szakember támogatásával.

A gyermekeket nem kell egymástól elkülöníteni. Minden gyermek joga, hogy a vele egykorú gyermekekkel együtt tanuljon. A gyermekeket nem szabad semmilyen szempontból diszkriminálni, ha valamilyen fejlődési rendellenességük van, akkor sem. A nemzetközi és hazai emberjogi szervezetek egyre inkább hangsúlyozzák az inkluzív oktatás fontosságát, kivéve olyan esetekben, amikor teljesen egyértelmű, hogy a

gyermek érdekeit nem ez szolgálja a leginkább(SZK Hivatalos Közlönye, 72/2009. és 88/2017).

Az oktatási rendszerben a gyermekek, tanulók százezrei haladnak át: belépnek bizonyos oktatási fokozatokra, továbblépnek vagy kilépnek a rendszerből (Halász, 2017). Így a gyermekek/tanulók áthaladnak az oktatási rendszer szintjein. Ebben az esetben egyes alrendszerek közötti átlépésről van szó. A külföldi szakirodalomban az átmeneti illetve az átlépési folyamatot az egyik oktatási rendszer szintjéről a másikra (például az óvodából az iskolába, vagy az alsó tagozatból a felsőtagozatba, az általánosiskolából a középiskolába), *tranzíciónak* nevezik. A tranzíció, a *tranzitszóból* ered(latin = „átmegy, átlép”), amely lehet társadalmi és egyéni folyamat. A társadalmi tudományok területén a *tranzíció* fogalmát a transzformációval magyarázzák, vagyis az átmenetváltózással jár. A pedagógusok az átmenetet az oktatási rendszeren keresztül értelmezik, és a változásokat, amelyek bekövetkeznek az átmenteknél, az új szerepekkel hozzák összeköttetésbe(Velišek-Braško, Perić Prkosovački, 2017). Kétféle átmenetet lehet megkülönböztetni az oktatási rendszeren belül: horizontális vagy vízszintes átmenetet és vertikális vagy függőleges átmenetet. A horizontális átmenet arra a helyzetre vonatkozik, amikor a gyermek ugyanazon az oktatási szinten belül átlép egy másik csoportba, óvodába vagy iskolába, például a speciális iskolából a többségi iskolába ugyanazon az osztályon belül, vagy tagozatot változtat a gyerek ugyanabban az iskolában, esetleg másik iskolába megy át. Míg a vertikális átmenet azt jelenti, amikor átlépés történik az oktatásrendszer szintjei között, vagyis átlép a magasabb oktatási fokozatra.

Az inkluzív oktatás kontextusában nagyon fontos az oktatás és az inklúzió folytatása minden gyermek/tanuló számára, de az átmeneti (tranzíciós) időszak nagyon érzékeny periódus a sebezhetőcsoporthoz tartozó gyermekek/tanulók számára. Ezért az átmenetet tervszerűen, szervezeten és csapatmunkával kell megvalósítani átmeneti-tervet készítve, amellyel lehetővé tesszük a különleges bánásmódot igénylő gyermek/tanuló számára az áthaladást az oktatási rendszerben.

Szülők, mint partnerek az átmeneti folyamatban

A család a társadalmi kiscsoportok egyike, amelyeknek tagjai között leszarmazott kapcsolat van(„vérrokonság”) és egymással többé-kevésbé szoros a kapcsolat. A történelem folyamán és kulturális szempontból a család egy változó közösség, ami a struktúráját és szerepét illeti.

A korszerű család tagjai leggyakrabban a szülők vagy szülő és a gyerek vagy gyerekek, illetve a bővített család formája is jelen van, amikor a nagyszülőkkel is együtt élnek. A korszerű családnak a 21. században már más szerepei vannak, mint amilyen funkcióivoltak régebben. Hat családi funkciót emel ki a hazai szakirodalom: reprodukciós funkció, érzelmi és emocionális funkció, gazdasági funkció, védelmi funkció, nevelési funkció és szórakozási funkció.

A reprodukciós („népesség-újratermelő”) funkció az utódok világra hozatalát és felnevelését jelenti. Érzelmi vagy emocionális funkció a család azon szerepe, amellyel

a családtagoknak az érzelmekkiegyensúlyozását, a feszültségek feloldását és a lelki támaszt biztosítja. A gazdasági funkció sok tekintetben megszabja a család helyét, státuszát a társadalomban, jelentősen befolyásolja a család lehetőségeit a kultúra és a művelődés, a szórakozás és a pihenés szempontjából. A védelmi funkcióvédelmet biztosít számukra a külvilág lelki nyomásaival szemben, de még vonatkozik a gondozó-ellátó szerepre is, amikor a gyermekek, betegek vagy idősek gondozásának, ellátásának legtermészetesebb szervezőmódja valósul meg. A nevelésifunkciónak is nagyon fontos szerepe van, mivel a családban folyik az elsődleges szocializáció. Itt sajátítja el a gyermek az egyén társadalmi életéhez, az együttéléshez, a beilleszkedéshez szükséges szabályokat, normákat, követendő értékeket (Bodonyi, Busi, Hegedűs, Magyar és Vizelyi, 2006). A személyiség kibontakozása a családi támogatással van egyaránt összefüggésben, mely a nevelési funkcióhoz tartozik. A szórakozásifunkció a szülőké és a gyermekek szabadidejének eltöltésére vonatkozik, amelyet a kulturális igényesség jellemez. A család kulturális légkörét a szülőkfoglalkozása, iskolai végzettsége, szellemi igényei, a családi tradíciók, a légkör, a kommunikáció minősége, a család törekvései, az érzelmi összhang, vagy ezek hiánya határozzák meg.

A sebezhető csoportba tartozó gyermekek családjai különleges családok. A családtagok közötti viszonyokat befolyásolja maga a gyermek, akikülönleges bánásmódot igényel, mivel kihat a szülőkre és a testvérekre egyaránt, valamint a családon belüli szerepmegosztásokra. A különleges családoknak, főleg a szülőknek minden családi funkció teljesítése nagy kihívás (Velišek-Braško, 2015). Ezért az ilyen helyzetű szülők és a testvérek is támogatást igényelnek a nevelő-oktató intézményektől, a pedagógusoktól és más szakemberektől.

A különleges bánásmódot igénylő gyermekek szülei képesek kötődni, közelebbi és nyíltabb viszonyt kialakítani a pedagógusokkal és készek vállalnia partneri szerepet a nevelés-oktatás folyamatában. A szülők és a pedagógusok (óvodapedagógus, tanító, tanár, gyógypedagógusok) között változott és fejlődött a viszony az évek során. Különösen a fejlesztő programok alkalmazásával a szülők többféle szerepet tapasztaltak a család és az intézmények viszonyain belül.

1. 1. Táblázat – A korai fejlesztés fogalom- és tartalomváltozása (Tamásné, 2012)

Időszak	Szülői szerepek
1960-as évek: középpontban a gyermek fejlődése, a gyerek állapota deficit orientált	laikus, a fejlesztéspedig mindenható
1970-es évek: funkciótréningek bevezetése	társ-terapeuta, vagyis edző
1980-as évek: a gyermek teljes képességprofilja fontos: erősségek és gyengeségek	a kulcsszerep a családe, fontos az erős és a stabil anya

Időszak	Szülői szerepek
1990-es évek: mindennapi tevékenységbe ágyazott, a gyermek szükségletein alapuló fejlesztés és asikerelményre koncentrálnak	partner
2010-es évek: tehetség gondozás	„tehetség vadász”

Ahhoz, hogy a család és az intézmény illetve a szülő és a pedagógus között partneri viszony épüljön ki, szükséges megérteni és hinni abban a pedagógiai paradigmában, hogy a szülő- pedagógus-gyermek viszonya partneri. A szülő és a pedagógus akkor lehetnek partnerek a nevelés és az oktatás folyamatában, ha betartják a következő elveket (Pavlović-Breneselović, Pavlovski, 2000):

- Egyenrangúság–a nevelésben és oktatásban minden résztvevő egyenrangú, jogaik egyformák (a gyermek-felnőtt egyaránt, mint a szülő-pedagógus). Mindenkinek joga van egyenrangúan részt venni e folyamatban.
- Kompetenciák– mindenkinek, minden résztvevőnek vannak erős oldalai, képességei és tehetségei, melyekkel ő is hozzá tud járulni a neveléshez és az oktatáshoz. A kompetenciákon alapuló megközelítés a partneri viszony kiépítésének fontos része.
- Kiegészítés (komplementaritás) – az intézményes és a családi nevelés és oktatás egymást kiegészítik, nem pótolják egymást, nem is helyettesíthetik egymást.
- Autentikusság– ez az elv arra utal, hogy a résztvevőknek jól kell egymást ismerniük, valamint megismerjék és elfogadják egymás egyéniségét. Nem lehet egymáshoz úgy közelíteni, hogy átnevelem, megváltoztatom, megjavítom a másikat, hanem megértem.
- A demokratikusság elve főleg a döntések pillanatában a legfontosabb. A résztvevők hozzájárulnak, véleménynyilvánítanak, hogy egyezzenek, vagy ne egyezzenek az aktivitásokkal, célokkal vagy a módokkal.

A szülők és a pedagógusok között a partneri viszony kialakulásaidőbe telik és nagyon hosszú folyamat, mivel ki kell építeni. Ennek egy modellje a következő fázisokon keresztül hozható létre (Velišek-Braško, 2015): tanácsadás (a szülő útbaigazítása a pedagógus részéről, amikor a család belép az oktatási rendszer egyik szintjére); beszélgetés (kétirányú, nyílt, őszinte kommunikáció); aktív részvétel (a pedagógus bevonja a szülőt a nevelő- oktató folyamatba, meghívja, feladatot ad neki, aktiválja); partner (együtt és közösen terveznek, realizálnak, értékelnek, közös a cél és közös a felelősség).

Az átmeneti időszakban, amikor a különleges bánásmódot igénylő gyermek/ tanuló átlép az egyik oktatási alrendszerből a másikba (legyen az horizontális, vagy vertikális átmenet), környezetváltozás és szerepváltozás következik be, ami hatással van a gyermek identitásának fejlődésére és kibontakozására. Ahhoz, hogy az átmenet minél sikeresebb, stresszmentesebb legyen, a szülőknek, mint partnereknek kulcsfontosságuk van az átmeneti folyamatban.

A kutatás módszertana

A környezetváltás az oktatási rendszeren belül, minden gyermeknek/tanulónak nagy kihívás. A különleges bánásmódot igénylő gyermek/tanuló átmenete az inklúzió kontextusában az egyik oktatási alrendszerből a másikba (horizontális vagy vertikális átmenet), nagyon érzékeny időszak. A szülőknek és a pedagógusoknak közös szerepük az átmeneti folyamat megtervezésében és kivitelezésében, hogy minél sikeresebb legyen a megvalósítása. E kutatás azzal a céllal indult, hogy az átmeneti folyamatot az inkluzív oktatás kontinuitása miatt szülői szemszögből közelítse meg. Milyen kihívásokkal és nehézségekkel szembesülnek a különleges bánásmódot igénylő gyermekek/tanulók és szüleik az átmenetek megvalósításának időszakában? Mit hiányoltak a átmeneti időszakban? Mit ajánlanak a szülők a tapasztalatik alapján ahhoz, hogy zökkenőmentesebben történjen meg az átmenet az oktatási alrendszerek között?

A kutatásban deskriptív, vagyis leíró módszert alkalmaztak minőségi eredményelemzéssel, mivel a mintát a szülők fókuszcsoportja alkotta. A kutatásban hat szülő, vagyis anya vett rész az újvidéki Autizmussal Élő Személyeket Támogató Egyesület tagjaival (Društvo za podršku osobama sa autizmom grada Novog Sad), ebből egy szülő gyermeke az óvodából az általános iskola első osztályába való átmenetet mutatta be, két szülő az alsó tagozatból a felső tagozatba való átmenetről beszélt, míg három szülő az általános iskolából a középiskolai átlépésről számolt be.

A kutatás eredményei

1. Befogadó intézmények keresése szülők szemszögből

A kutatásban résztvevő szülők véleménye szerint az inkluzív oktatásban az átmenetek hatalmas nehézségekkel járnak. Az oktatási alrendszerek váltásánál a szülőknek nagy megterhelést jelent befogadó intézményt, általános iskolát, középiskolát és elfogadó pedagógusokat keresni a különleges gyermekének azért, hogy a gyerek az inklúzióban maradjon. Olyan befogadó intézményt keresnek, amelyben megtapasztalható a befogadó kultúra, a minőségi oktatás és a jó gyakorlat, de ez a keresés végül „harccá” alakul. A szülők gyakran tájékozatlanok, és nem is tudják, merre kell menniük, kihez kell fordulniuk. „Úgy kóborolunk, mint egy labirintusban, és néha a kiutat sem látom.” A szülők szavai szerint gyakran több ajtón is kopogtatnak kutatva a befogadó iskola és a jószívű és elfogadó pedagógusok után.

2. Milyen tapasztalatokat élnek meg a szülők?

Nem ritkán azt tapasztalják a szülők, hogy az intézmény nem tudja (vagy nem akarja) befogadni a gyermeküket azzal a kifogással, hogy túl nagyok a tagozatok, és nincs elég hely. „De miért pont az én gyermekemnek nincs helye a iskolában?”- kérdezi az egyik anyuka, mivel nagyon rosszul esnek a visszautasítások az iskolákból. A visszautasításkor az is el szokott hangzani, hogy a pedagógusok nem kompetensek a különleges bánásmódot igénylő gyermek esetében. „Annyira fáj, amikor mások a gyermekekről beszélnek, és esetnek nevezik! ...Ami pedig a kompetenciákat illeti,

én sem, mint anya, nem kaptam a gyermekem születésével használati utasítást, hanem megtanultam, hogyan neveljem az autista gyermekemet!” A szülők beszélgetése alapján kiemelhető, hogy a pedagógusoknak is tanulniuk kell, szakmailag tovább kell képezniük magukat és fejleszteni a pedagógiai kompetenciáikat, de ez a szerep nem kellene, hogy nehezükre essen, mivel az ő alapvető feladatuk a tanítás és a tanulás. A szülők az átmeneti időszakot nagyon stresszesnek és frusztrálónak nevezik. A következőket jelentették ki: „Sírva jövök ki az iskolákból”, vagy „Jól összevesztem mindenkivel”, esetleg „Bánom, hogy megmondtam, mi a gond a gyermekemmel, jobb lett volna, ha hallgattam volna.”

3. Mi járult hozzá a sikeres átmenethez?

A fókuszcsoportot alkotó szülők véleménye szerint a sikeres átmenet megvalósulása a határozott, öntudatos és kitartó szülők eredménye. Az a szülő, aki jól informált a saját és a gyermekek jogairól, aki nem adja föl a megfelelő iskola keresését a kellemetlen helyzetek ellenére sem, és csak néhány professzionális pedagógus támogatásának köszönve folytatja az inkluzív oktatást a különleges bánásmódot igénylő gyermek/tanuló.

Az óvodából való átmenet az első nagy lépés, ami az átmenetet illeti az inkluzív oktatásban, amikor sikerül a gyermeket beírni a többségi általános iskolába. Az egyik szülő szavai szerint, aki a fókuszcsoport tagja, két iskolát is bejártak, és az elfogadóbb tanítónő és a befogadóbb iskolai kultúra hatott ki a döntésükre. A két anyuka, akik a negyedik osztályból az ötödik osztályba való átmenetről beszéltek, az egyik a sikeres és jó példát tükrözi, ahol a felső tagozatos tanárok ismerkedésre, órákra, műhelymunkákra és barátkozásokra jártak be a negyedikes tanulókhoz. Itt az iskolai szakszolgálat, a tanító és a tanárok között jó volt a kommunikáció és a közreműködés. Ami teher volt a szülő számára ebben az átmenetben, az a tanári kar személyes megismerése, mivel minden tanárhoz külön-külön bejártak a gyermekről beszélgetni. Mivel a felső tagozatokban 15 tantárgyuk van a tanulóknak, így a szülőnek is 15 individuális beszélgetésre kellett mennie, és 15-ször kellett beszélnie a gyermekéről. A másik esetben sajnos a gyermek és a család is a nem befogadó hangulatot tapasztalta meg még az alsó tagozatokban, és erős ellenszenvet érzett a tanári kar részéről. Így az átmenet sem lett sikeres, és a család a gyermeket végül egy speciális iskolába íratta át az ötödik osztályban. Míg a három szülő, akik a középiskolai átmenetről számoltak be, sikeresnek érezték az eredményt, annak köszönve, hogy támogatást és segítséget kaptak a „törzs” iskolából (osztályfőnök, pedagógus, pszichológus...), de az „új” iskola is motivált és érdekelt volt a tanuló befogadására. Mind a három esetben tudatosan tervezték az átmenetet, több hónapos közreműködés volt az iskolák és a szakcsapatok között. A megtervezett átmeneti időszak időt ad az új iskolának is, hogy felkészüljön a befogadásra. Mint amilyen például az osztályok megalakítása, órarend készítése, osztályfőnök választása, tanári kar szenzibilizálása és szakmai képzése...

4. Mít hiányolnak, a szülők az átmenetekben?

Az, amit a szülők hiányolnak az átmeneti folyamatban, hogy az oktatási rendszerben nincsenek pontosan előírva a lépések, hogy milyen módon haladjanak az át-

meneti időszakban, kinek mi a szerepe. A szülők azt emelték ki, hogy magukra vannak hagyva, és hogy ők rendezik az átmeneti aktivitásokat (gyűlések, látogatások, dokumentációk beszerzése...). A szülők nincsenek eléggé informálva, nem kapnak megfelelő tanácsot és irányítást ebben a folyamatban. Mert mi történik azzal a gyermekkel, akinek a szülei nem elég határozottak és öntudatosok? Ilyen helyzetben a rendszernek kellene gondot viselnie arról, hogy a gyermekeknek megvalósuljon a minőségi oktatáshoz való joguk, és hogy minél sikeresebben és zökkenőmentesebben haladjanak át az oktatási rendszerben.

Következtetések és pedagógiai implikációk

A kutatás eredményei alapján arra lehet következtetni, hogy a fókuszcsoportból öt gyermek/tanuló sikeresen folytatta az inkluzív oktatást a következő oktatási szinten, és jó gyakorlati példaként lehet őket bemutatni, míg egy gyereknél az átmenetkudarcot vallott az inklúzió kontextusában. A szülők válaszai alapján észlelhető a szülők ingadozó érzelmi hangulata, valamint felismerhető még a düh, a szomorúság, tagadás, alkudozás és a magány. Ezek az érzelmi reakciók megegyeznek a szülők érzelmireakcióival, amelyek akkor jelentkeznek először, amikor megtudják, hogy a gyermekükkel baj van (Velišek-Braško, 2015). Arra lehetne következtetni, hogy a stresszes és a frusztráló átmeneti időszak a szülőknél újra felkavarja az említett érzéseket és előhívja ezeket a fázisokat. Így érthető, hogy a szülők számára az átmeneti folyamat nagyon érzékeny időszak, és igénylik a támogatást és a segítséget.

A sikeres átmeneti példákából sok hasznos információt lehet leszűrni a jövőben történő átmenetek tervezésére. A következtetések alapján pedagógiai szempontból a következő lépéseket lehetne alkalmazni az átmenetkor (Velišek-Braško i Perić Prkovački, 2017):

- időben kezdeni az átmenet tervezést, mivel ez többhónapos folyamat,
- szakcsoportot szükséges alakítani, amely az átmeneti folyamatot vezeti,
- partneri viszony kiépítése a szülőkkel kulcsfontosságú az átmeneti folyamatban,
- információterjesztés- és továbbítás szükséges a gyermek/tanuló és a szülők döntéshozatalához,
- szerep- és aktivitásbeosztás a csoport tagjai között az átmeneti időszakban egyaránt fontos,
- átmeneti tervkészítés és dokumentáció-rendezés,
- a befogadó új iskola/intézmény az átmeneti időszakban a pedagógusok szenszibilizálása és szakmai kompetenciáinak fejlesztése, majd fizikai és szervezési felkészülésre való felhasználása,
- az átmeneti sikeresség értékelése az utolsó lépése az átmeneti folyamatnak.

Különösen fontos, hogy a formális oktatási rendszer olyan mechanizmusokat fejlesszen ki, amelyekkel csökkenti a tanulók lemorzsolódását az iskolákból (Velišek-Braško i Beljanski, 2016). Az oktatáspolitikai felelőssége, hogy megoldásokat találjon és akadálymentesítse az oktatási rendszer minden szintjét ahhoz, hogy az inklu-

zív oktatás folytatódjon. E kutatás eredményei is arra utalnak, hogy igazán hasznos publikáció volna, ha létezne az átmenetről, az átmeneti időszakról, átmeneti folyamat aktivitásairól és lépéseiről egy kézikönyv, vagy tájékoztató, amelyben a különleges bánásmódot igénylő gyermekeknek/tanulóknak, szüleiknek és a pedagógusoknak is útbaigazítást nyújtana.

Irodalom

- Bodonyi, E., Busi, E., Hegedűs, J., Magyar, E. és Vizely, Á. (2006). *Család, gyerek, társadalom*. Budapest: Bölcsész Konzorcium.
- Cambell-McBride, N. (2010). *Szindróm pszichológije creva*. Beograd: Klasa.
- Chesterton, K. (2010). In: *Embracing Diversity: Toolkit for Creating Inclusive, Learning-Friendly Environments*. Kabul: Unesco.
- Halász, G. (2001). *Oktatási rendszer*. Budapest: Műszaki Könyvkiadó. Elérhető a 20. 12. 2017. <http://halaszg.ofi.hu/download/Oktatasi%20rendszer%20-%20HTML.htm>
- Jensen, J. (2000). *Različiti mozgovi, različit iučenici*. Zagreb: Eeduca.
- Nikolić, G., Lukić, M. i Janković, V. (2010). *Statističnjak i informator: Učenici sa smetnjama i teškoćama u razvoju u osnovnim školama u Republici Srbiji*. Beograd: ZUOV.
- Pavlović-Breneselović, D. i Pavlovski, T. (2000). *Partnerski odnos u vaspitanju*. Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta.
- Sears, B. (2017). *New report shows 1 in 36 U.S. children has an autism diagnosis: Now will people care?* 20. 12. 2017. <https://tacanowblog.com/2017/12/05/new-report-shows-1-in-36-u-s-children-has-an-autism-diagnosis-now-will-people-care/>
- Tamásné, M. (2012). *A családközpontú korai intervenció*. Pécs: ANK Egységes Pedagógiai Szakszolgálat.
- Törvény Az Oktatási És Nevelési Rendszer Alapjairól (Az SZK Hivatalos Közlönye, 72/2009., 52/2011., 55/2013., 68/2015. és 88/2017. szám)
- Velišek Braško, O. (2015). *Inkluzivna pedagogija*. Novi Sad: Graphic.
- Velišek Braško, O., i Beljanski, M. (2016). *Tranzicija deteta iz spektra autizma u inkluzivnom obrazovanju*. *Pedagoška stvarnost*, br. 1, vol. 62, pp, 170-183.
- Velišek Braško, O., i Perić Prkosovački, B. (2017). *Oснаživanje pedagoškog kadra za tranziciju dece u inkluzivnom obrazovanju*. *Inovacija u nastavi*, br. 2, vol. 30, pp 128-140.
- Viček, A. (2007): *Individualizacija i inkluzivni pristup*. Novi Sad: Pedagoški zavod Vojvodine.
- Zablotsky, B., Black, L. & Blumberg, S. (2017). *Estimated Prevalence of Children With Diagnosed Developmental Disabilities in the United States, 2014–2016*. NCHS Data Brief, No. 291, 1-8. <https://www.cdc.gov/nchs/data/databriefs/db291.pdf>

Otilia Velisek-Brasko, PhD

Preschool Teacher Training College

Novi Sad

TRANSITION IN THE CONTEXT OF INCLUSION FROM THE PERSPECTIVE OF PARENTS

Abstract

Children with difficulties or disabilities in their development, if they are from non-stimulating environment or have excellent talent, they are different and they are all part of the human population. These different children need support in the education process. Inclusion is a quality education for every child, which is allowed education in their own natural environment. Children from the vulnerable group can equally attend regular kindergartens and schools. It is in the interest of all children to develop a partnership between parents and pedagogues, teachers in the education process, especially in the context of inclusion. The passage through the education system or between its subsystems in education of children/students is called transition. For children who need support in the education, it is important to continue their inclusive education through the education system. This research approaches the transition period and process of the different children from the point of view of parents, highlighting the good examples in practice, also the difficulties that are needed to be solved for a successful and smoother transition.

Keywords: different children, inclusive education, parents, transition